

D-12.

9.

6.2

945.21
C813Ym

945.21
C813 Ym

Rare Book & Special
Collections Library

PRO
BERNARDINO
CORIO
MEDIOLANENSI
HISTORICO
DISSERTATIO
IVSTI VICECOMITIS.

180

ORIGINAL MANUSCRIPT

1800

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

5710 S. UNIVERSITY AVE.

945.21
C813/m

3

SAPIENTISSIMO VIRO
JOANNI SITONO
DE SCOTIA
JUSTUS VICECOMES S.

QUoniam in libello nuper adversus me typis emisso nihil momenti penitus esse agnoscis V. Cl. nisi ea forsitam, quæ ad Bernardini Corij auctoritatem e medio tollendam injustè admodum evocata sunt, me idcirco rem tuo gratissimam ingenio facturum non inaniter spero, si post indignè habitæ Patriæ nostræ tutelam, ad tanti etiam scriptoris nomen sustinendum accurram. Postulat hoc fides spectatissima, qua ipse in annalibus conscribendis ita semper pro virili parte usus est, ut eorundem etiam Sfortiadum Principum, in quorum aula splendidè versabatur, maculas & scelera in aspectum omnium efferre non pertimuerit. Postulat Patria ipsa, ne, qui pro æternanda ejus gloria se studiis ac laboribus totos devovere, & penè interempti sunt, impunè ab adver-

A 2

fariis

547509

sariis post mortem lacerentur, quasi non responsuri. Sed cum hæc posterorum gratia potius, quam præsentium sint mihi literis demandanda, expedit oblatam scribendi occasionem breviter simul, ac dilucidè attingere; tum necui unquam tædio meus iste qualiscunque labor futurus sit, tum ne ejus olim divinandæ necessitas aliis injungatur. In dissertatione itaque apologetica tres circiter abhinc menses edita, recuperandi ergo laribus nostris alterius Romæ cognomentū, abundè satis ostendi epigramma illud, quod in Regia Papiensi Urbe ad caput Ticini Pontis nunc legitur, insculptum fuisse anno 1359. jussu Principis Galeatii secundi Vicecomitis, cum exaratum antiquitus in Romanæ Mediolanensis Portæ superliminari extaret. Hinc Corium notæ jam pridem fidelitatis scriptorem ab insigni I. C. Antonio Gatto in Gym. Ticin. hist. cap. 1. inclementer acceptum vindicare ac tutari conatus sum, quod illis super versibus ea planè, pro imposito sibi historici munere, enarraverit, quæ ipse mox indicavi, & quibus inter Papienses, licet rerum Patriæ suæ non amantissimos minus quam peritissimos, nemo per annos ducentos & novem refragari unquam auditus est. In hac verò lite pertractanda ita me gessi, ut nihil magis cordi fuerit

fuerit mihi, quam summam erga eum, a quo paucissimis in rebus, & pro Patria tantum dissentiebam, existimationem ostendere, atque ab iis omnibus penitus abstinere, quæ agrestium hominum mores præferunt, & jurgia sapiunt, quibus viles e trivio mulierculæ tantopere superbiunt. In spe siquidem eram me a literato viro non dissimili omnino ratione habendum esse, siquid fortassis pro ingenio suo unquam reponere voluisset: fortassis inquam, cum res, in qua scribenda versatus sum, tota a vertice ad calcem de facto sit, & insuper adeò per se clara, ut de ipsa profectò disputari nequeat Philosophorum more ferram eandem continue reciprocantium. At inimicus homo *libelli auctor*, quisquis is est, male tectus tamen, ita contra me exarsit, ut cæli, terræque oblitus injurias omnes, convicia, ac maledicta undequaque evomuerit, ea demum quoque, quæ ad personam, nihil omnino ad rem spectant, insolentissimè effutiens. Quo in genere eum semper ante me collocari non tantum patiar, verum etiam gloriabor, cum aliud vitæ meæ institutum sit, nec artem hanc unquam professus sim, qua vel Gottescalchus ipse deflenda prædestinatio-nis hæresi, aliiq; miserrimè infectus eminuit. In Carisiacam enim Synodum adductus, ut pro

fuis palam, quod reapse egit, opinionibus longè lateque differeret, cum nihil amplius tandem haberet, quo satis Patribus facere posset, furiis quasi agitatus in singulorum contumelias erupit, teste Hincmaro in epistola ad Amulum Archiepiscopum Lugdunensem.

Quod autem hic impugnare aggredior, illud est, quod libelli pagg. 6. 7. & 8. adversus me, quodammodo Majestatis reum impetu plusquam præcipiti conscribillatum occurrit :

„Estosis tamen, Gattum voluisse Corium mendacem scriptorem, & dubiæ fidei in illo loco.

„Novanè fortassis hæc erant, ignota fortè te doctioribus Parentibus nostris, Avis, Abavis? non fanè. Alias contra Corium hæc accusatio proposita, & quidem non clam, nec apud Indos: sed in Italia; quodve amplius est, coram Principe, coram Senatu nostro, Patribus nostris legentibus, nec repugnantibus: neque hæc scripta contra Corium prolata ab homine nequam, vel Historicorum vel temporum ignaro; Sed ab Episcopo doctissimo, eruditissimo: uno verbo a Hieronymo Vida, cujus tu scripta dissimulans, quæ tecum forte non faciunt, actionis tertiæ contra Papienses laciniam refers, ommissa actione prima, quæ licet apud me parum fidei habeant, Vidæ exclamations

33tionem, in eum tamen, ut mihi videtur, detor-
 33quendus erat calamus tuus, & eruditi Sitoni
 33nostri, quod, ut aliquando efficiatis, dictæ
 33Orationis primæ laciniam vobis transcribo.
*Ajebant enim nescio quem recentem rerum scripto-
 rem (Coriarium si rectè memini nominant) qui Me-
 diolanensium annales conscribit &c. Nunquam ego
 ingenuè fateor iudices legeram istos annales, quos
 meo deinde jussu familiares mei ad me attulerunt; ni-
 hil mihi longius fuit, quam exploratum habere, quan-
 ta esset scriptoris dignitas, quodve scriptio-
 nis genus, ut deinde judicare possem, quanta ejus dictis fides, &
 authoritas deberetur. Sumpsit librum in manus. Dii
 magni horribilem, ac novam historiarum congeriem.
 Ad primæ paginae aspectum cohorrui, dum latinè sal-
 tem scriptam historiam expecto, incido in verba, quo-
 rum usus vulgaris, ut a nutrice loqui ille didicerat,
 nec ea quidem valde bona; visus sum mihi audire ho-
 minem loquentem ex eorum genere, qui ad nos ex Val-
 lis Tellinæ tabernaculis frequentes venire solent, ut
 se minuta mercedula nobis locent ad deferenda onera
 omnibus expositi, pergo, ut possum, ulterius legendo,
 & vim mihi metipsi quodammodo affero. Dii im-
 mortales, quo stomacho, quanta nausea &c. non potui
 fateor durare, quo usque ad locum pervenirem. Le-
 gant quibus est ferreus stomachus, qui ve hoc genere
 eloquentia delectantur. Nam quis est iste Coriarius*

homo novus, recensque scriptor, ut ejus dictis aut scriptis opus sit tantum fidei adhiberi? atqui dicent scriptis annales, quasi verò omnium annalibus debeatur fides. Quid si illi essent hominis novi, recentisque scriptoris, quem plerique vestrum iudices videre potuissetis istiusmodi res scribentem? Quid si hominis idiota, illiterati, stupidi, omnia perversè, præpostereque scribentis, sine ulla arte, sine usu, sine legibus, sine ratione, in summa rerum omnium ignoratione versantis, usque eo ut se ipsum quoque ignoraret &c. Ponit enim sæpè Poeta alicujus figmenta pro historia rerum gestarum, eisque fidem adjungit, ut Veneris adventum in Italiam cum toto amorum comitatu, ostenditque se planè ignorare alias in poemate, alias in historia observandas esse leges &c. Quam sublestæ fidei sit, ac planè metuendus libelli auctor vel ex hoc facilè cognoscere potes, eruditissime Sitone, quod integrum Hieronymi Vidæ textum. lectoribus nequaquam exhibet, sed plurima, & non semel, de industria, commodaque machinationi suæ dexteritate basilicè præteruclat; nequis scilicet irarum causam deprehendat, qua in laudatissimum Corii nomen ultra urbanitatis, rationis, veritatisque limites grassatus est Cremonensis Declamator, & illicò per se videat nullo prorsus habenda loco esse jurgia illa, quæ sola declamandi, seu verius debacchandi

di licentia, ac extremo, post magnam vim auri
argentique consumptam, perdendi causam me-
tu in vulgus, & ad æternam posteritatis totius
nauseam effusa sunt.

Cum ea igitur celeberrima lis exarderet ,
qua per annos plurimos coram Excellentissimo
Mediolanensi Senatu Cremona & Papiæ inter
se vehementer rixatæ sunt, ut quæque tandem
sibi primum in Insubriæ Provincia locum post
Patriam nostram assereret, recepta jam tum
apud omnes Bernardini Corii auctoritate se-
tutos invictosque adversus æmulam urbem
Ticinenses præstabant scribentis part. 4. Hist.
Mediol. Papiæ secundum a Mediolano locum
obtigisse in regio augustoque Joannis Galeatii
funere primi Mediol. Ducis vita functi anno
1402. pridie nonas Septembris. Hoc autem
exemplum vix credi potest, quantum per se ip-
sum solum negotii facefferet Cremonensibus,
& ad desperandam e lite victoriam prorsus
adigeret, cum validas alioqui, nec contemnen-
das profectò sua ex parte rationes haberent .
Quamobrem M. Hieronymus Vida Albæ Li-
gurum Episcopus, octogesimum jam ætatis an-
num agens, cum sibi demandatum tuendæ Cre-
monæ munus læto animo, & maxima quæque
speranti suscepisset, in extirpandam ac fundi-

tus tollendam Corii auctoritatem se, quantum viribus eniti poterat, totum convertit. Hinc injurias omnes, dicteria, contumelias, jurgia, derisiones, & quidquid graviori adhuc nomine censendum venit, adversus optimam sinceri adeò scriptoris famam inficetissimè evomuit, subdens tamen iterum ac tertio, ne forsitan bellua videretur, quid in causa esset, cur animus suus jam senio fatiscens tanta in dicendo ebulliret iracundia, quod vafer admodum *libelli auctor* semper silentio involvere ac prætermittere in rem suam esse maximè duxit, necui unquam doloris ejus argumentum pateret, palamque fieret repente, quæ fides ipsi in hujusmodi jocis, conviciis, & ineptiis adhibenda. Scribit itaque furenti bile correptus senex!

Ajebant enim nescio quem recentem rerum scriptorem (Coriarium, si rectè memini, nominant) qui Mediolanensium annales conscribit, attestari in exequiis Joannis Galeatii Vicecomitis Mediolanensium Ducis, inter civitatum Legatos, qui ex tota provincia convenerant ad comitandum, honestandumque funus, principem locum Papienses præ nostris tenuisse. Nunquam ego, ingenuè fateor, judices &c. Eadem inferius repetit Cremonensium Declamator, quæ iterum fidelis libelli auctor, amicus noster omittit elegantissimo illo schemate, latini

figu-

figuram vocant, & cætera. Tertiò etiam more suo exclamat in rabiem magis magisque versus Hieronymus Vida: *Ponit enim sæpe poeta alicujus figmenta pro historia rerum gestarum, eisque fidem adjungit, ut Veneris adventum in Italiam cum toto amorum comitatu, ostenditque se planè ignorare alias in poemate, alias in historia observandas esse leges. Quid? Nonne quoque fieri potuit, ut ea, quæ pertinent ad istas exequias, expiscatus fuerit ab aliquo Papiensi, qui piaculum esse non duxerit aliquid pro patria mentiri? præsertim cum intelligam eam villam, in qua isti annales confecti fuerunt, non multum disungi ab agro Papiensi.*

Quotquot igitur injuriarum ab octogenario vate, ultra aras, patriæ amante passus est Corrius, quotquot appetitus infulsè ac per summū nefas ludibriis fuit, quotquot denique corrente anno 1550. inhumaniter nimis acceptus per tulit maledicta, ea propter Papienses tantummodo, non aliorum ergo, omnia penitus subiit, quibus explorata auctoritate sua mirum quam præstò fuerit, ut Cremonensibus fortiter ac gloriosè obsisterent, & ne unquam in causa victi caderent, ex qua tota Regiæ urbis gloria pendebat. Sed quæ inaudita novissimi hujus Papiensium rerum scriptoris barbaries? Quæ pudenda ingrati animi labes? Quæ execranda
 istius

istius hominis indoles? Uti nunc iis omnino jurgiis ac contumeliis prorsus ad immortalem Corii famam delendam, quibus ob Ticinenses dumtaxat oneratus Corius fuit, & in os ejus modo impingere ac recantare, ut grandia & dissoluta nondum argumenta, injurias illas, quas non alio crimine subiit optimus eques, quam quod summo Papiensium bono diligentissimum, pro officii sui partibus, in enarrando Joannis Galeatii funere se gessit. Pejoribus sanè conviciis & opprobriis longè majoribus discerptus fuit Episcopus Vida ab Historicorum Ticinensium Principe Bernardo Sacco, qui eum postulare non erubuit, ac vocitare hominem jactabundum, somniatorem, rerum historicarum imperitissimum, ingratum, mendacem omninò, invidum, maledicum, calumniatorem, profugum ab Ecclesia, juris humani expertem, atque hæreticorum occidentalium Imperatorum fautorem. Sed quod nefandum scelus esset, & laqueo dignum, si quis modò Cremonensium rerum scriptor ac laudator, ad obscurandum Hieronymi Vidæ nomen, memorata omnia convicia in ipsum temerè vibraret, quæ non alia sanè de causa, anno 1565. in historiæ Sacchi editione, inclytus vates ille, nonagesimum & quintum jam ætatis annum ingressus,

fus, audivit, quam pro defenso, licet effrænate nimis, adversus Regii Ticini jura Cremonæ principatu? Quibus etiam maledictis, sannis, ac derisionibus acceptus non fuit celeberrimus Julius Nigronus, dum in asserenda Sanctissimi Ignatii Loyolæ constantia se totum adeò posuit, ut extremum quoque vitæ alitum tam religiosæ causæ donarit? Sed quæ malefana, immo & stygia feritas esset, si quis nunc Societatis Jesu rerum historicus jurgia ea in Nigronū ab æmulis jam effusa, iterum contra eum revocaret, ac prælo ut vera committeret, quæ nunquam profectò passus esset, si veluti muta bellua ad contemptum gloriosissimi sui Ordinis vitam silentio transigere voluisset? In hoc autem nefas, quo nil execrabilius, nemo quidem scriptorū ab orbe condito procubuit unquam; nec sanè futuris omnibus seculis casurus est, cum docente natura ipsa unusquisque, nisi stolidus animus & læsa judicandi vis excusarent, res domi suæ vehementissimè diligat, illosque, qui pro eadem semel adversus hostes steterunt, acriter contra acceptas injurias semper ac semper propugnet, ut cum primis jam pro Nigrono validissimè præstitit Joannes Rho, & pro Hieronymo Vida Franciscus Arisius Cremonensium literatorum vindex eruditissimus. Solus
hic

hic *libelli auctor*, velut humani generis totius appendix, seu potius cōmunem extra scriptorū omnium naturam projectus, cum se Papiensiu rerum historicum simulet, in Corium, cujus probata auctoritas olim pro Papiensibus adeo feliciter pugnavit, inaudito ingrati animi exemplo desēvit, dum eas, quasi Echo, iisdem prorsus verbis injurias ac contumelias repetit, typisque excussas in omnium manus effundit, & Sapientissimum Mediolanensem Senatum ipsis haud repugnasse prodit, quas certo certius nullo unquam tempore subiisset eximius nostrorum annalium Parens, nisi ea literis consignasset, quæ Ticinensium causam tam firmiter stitere, ut nullo amplius argumento concuti potuerit. Sic olim, inhorrente natura tota,
Pro benefactis vinxerunt Agamemona Graij.

Et perfida Hebræorum natio pro innumeris ab humanæ salutis reparatore acceptis beneficiis grates ipsi tandem lapidibus abundè persolvit.

Verum si *libelli auctor* antiquas illas, vel, ut sanius loquar, antiquatas hodierna die injurias revocare ausus est, & ex promeritæ oblivionis tenebris omnes de integro excitare, quas Cremonēsis Declamator centum sexaginta & duobus abhinc annis in Corium rabidissimè eges-
 sit,

fit, cur non etiam aliqua ex parte breviter, vel uno tantum verbo, indicavit, quæ Julius Salernus Ticinensis in sequenti anno 1551. pro scriptis Corii vindicandis ad amissum elato iracundia seni illi reposuit? An divulgandis solummodo contumeliis studet, quibus aliquando majores nostri ab hostibus affecti sunt, & ab audiendis ferendisque diffugit rationibus, quibus eorum fama non in integrum modò restituta, verum etiam aucta perquam maximè fuit? Longum sanè mihi esset, & nimius merito viderer, si verba, quæ ea super re copiosissimè in Oratione prima pro Papiensibus habuit Salernus, vellem hic singillatim omnia referre, cum plurimas impleant paginas. Aliqua tamen exscribere necesse penitus habeo, eaque maximè, sine quibus causa paullulum saltem deferri nequit: reliqua verò intelligere cupienti facilis patebit aditus penes humanissimos & doctissimos Cistercienses Monachos S. Ambr. Mediol. qui Orationes illas in nobili Bibliotheca sua manuscripserunt asservant. En igitur ut declamando respondit Vidæ laudatus Salernus: *Venio nunc ad illud fundamentum, quod Cremonenses cum negare non possent, ad id extremum descenderunt, ut irridere conarentur. Fuit Patrum nostrorum memoria hujus Urbis civis Bernardinus Corius, vir & domi sue nobi-*

nobilis, & Principibus in primis carus, quippe qui esset Ludovico Sfortia a secretis; hic historiam & multo labore, & magna industria orsus, ab hujus urbis primordiis ad sua usque tempora perpetuo ductu scripsit. & infra. Sed quæ erant recentiora, in iis & inquirendis diligentiam non mediocrem, & tradendis sedulitatem ac integritatem suam omnibus probavit. Quapropter nemo est etiam ex doctis, qui in earum rerum cognitione certiores auctores requirat. Nam cum nulla ei causa esset ut mentiretur, erat certissima causa ut scire posset, quod & in Principis aula cum auctoritate versaretur, & ex publicis privatisq; Ducum commentariis cognoscendi, quæ acta essent, facultatē haberet. & paulò inferius. Hic igitur cum Io. Galeatii maximi Ducis, qui latè a tridentinis usque alpibus ad extremos Etruriæ fines imperium propagarat, funus non tam ipse narraret, quam ex commentario Principis exscriberet: omnesque urbes commemoraret, quæ legationes ad cohonestandas exequias misissent, scriberetque etiam, quem quæque urbs locum tenuisset, cum qui illustrior honorificentiorque post Mediolanum esset locus, Ticinensi assignatum sine ulla ejusque controversia tradit. Facit hominis nobilitas, familieque splendor, ut mihi de re nota, minus multa apud vos dicenda putem. Quare non ero prolixus, ut ad id respondeam, quod Cremonenses eum hanc gratiam dedisse Papiensibus dixerunt, quoniam

in eorum agro prædium haberet, in quo historiam scripsit. Vos enim eum nihil unquam in Ticinensi possedisse, sed Comensi via xx. lapide ab urbe hac, rus habuisse, in quo id operis confecerit, omnes scitis. Illis ergo solum duobus capitibus respondebo, in quibus jactare se Cremonenses vidi; Negant enim primo huic auctori credendum esse, quod pleraque fabulosa in earum rerum, quæ vetustissima sunt, commemoratione admiscuerit, tum verò ineptias eloquentionis, sermonisque sordes irrident, cum, qui tam ineleganter loquutus sit, dignum non putant, cujus ratio apud doctos viros habeatur. Quin etiam, si Diis placet, videtur ajunt ex vallis tellinæ incolis esse. Ego verò P. in antiquis rebus commemorandis aliquid a Corio requiri posse non nego: sed hanc ille gratiam Sicardo Cremonensi debet. Quæ enim in eo reprehendunt de Veneris adventu in Italia, de amorum comitatu ea Sicardo accepta refert: fidemque suam non adstringit. Deinde post multa. Sermonis verò orationisque inelegantiam in judicio obiicere prorsus novum est atque inusitatum. Quid hoc est obsecro? Non placet cujusq; testimonium recipi, qui eleganter politeque non loquatur? Faciam opinor quod Cassium Severum clarissimum oratorem in judicio fecisse proditum est: quum adversarius clienti suo solecissimum factum exprobrare non cessaret, dilationem, inquit, a vobis petam, dum grammaticum adhibere possim, quando

adversarii non de jure, sed de solecismo controversiam movent. Sed eos tamen quid hoc juvet non video. Primum enim ut maxime peccatum sit Corii in eo nulla culpa est, iis verbis est usus, iis loquendi modis, quibus etate sua utebantur viri non imperiti, neque enim ethruscam facundiam adhuc nostrates homines norant, Petrarحام, Boccacium voluptatis potius gratia, quam imitandi studio legebant. Ita ille, quod suum erat, diligentiam fidemque in historia scribenda adhibuit, quod immutare non poterat, popularem loquendi usum retinuit. Et inferius. Nos ita erimus delicati, ut Bernardini Corii patrio sermone offendamur, ita morosi, ut qui paulò inelegantius loquatur, ei credi non oportere existimemus? His aliisque plurimis obviam itum olim, factumque satis Cremonensium Declamatori, & quidem non clam (ut elegantissimis adversarii phrasibus utar) nec apud Indos, sed in Italia, quodve amplius est, coram Principe, coram Senatu nostro, Patribus nostris legentibus, nec repugnantibus, immò annuentibus, ut æquum erat: neque hæc scripta contra Vidam prolata ab homine nequam, vel Historicorum, vel temporum ignaro, sed ab Oratore doctissimo, eruditissimo: uno verbo ab Julio Salerno equite Papiensi, cujus scripta dissimulat libelli auctor, seu verius ignorat, licet se Historiarum Papiensium

fium quasi Deum effingat, & in Patria nostra rimari quoque invisibilia gloriatur, cum contra, leporum instar, apertis oculis somniet, quin & peregregiè utrinque talpa forsitan cæcior nihil aspiciat. Sic lupus olim, ut Stephanus Berithius narrat, se circum undique apud feras Doctorem esse jactitabat, quo rumore mirum profectò quantum tota bestiarum Respublica superbo rictu incederet, cum nullum unquam e cætu suo Doctoris laurea insignitum habuisset. Quamobrem a Leone ad consilium enixissime quondam vocatus fuit, ut communi prospiciendæ utilitati prestò foret excellenti doctrina sua, qua tesqua, nemora, & montium cacumina adeò resonabant. Verum auditis lupus intentè ac seriò rebus omnibus, de quibus habenda consultatio erat, cum quid delphico dignum ab ejus ore procul dubio expectaretur, respondit tandem se non juris doctorem esse, at medicinæ. Hæsit talibus dictis attonitus Leo, similisque alta cogitanti: non multo tamen post graviter ipse ex stomacho laborans jussit lupum accersiri, qui primò, ut sui conscius ingenii, moras neçtere studuit, ast tandem ire coactus præcepit Leoni, ut ad extremum usq; nulla interjecta mora, sibi ungues præscinderet, si ab eo liberari morbo quam citissime cupie-

piebat. Quid tamen hoc, exclamat Leo, cum stomachi dolore? subitaque correptus iracundia ungues in lupum injecit, totumque momento penè temporis decorticavit. Ita miser lupus nec juris, nec medicinæ Doctor jaçantia suæ pœnas, amissis pelle & ossibus, persolvit.

Ceterum quot quantique scriptorum celeberrimi pessimis habiti sunt ludibriis, & contumeliis sævissimè lacerati ab effræna nonnullorum maledicentia, qui vel pompatico efferebantur ingenio, neminem prorsus, extra se, aliquo in numero putantes, vel hostili nimium animo sese in illos gerebant, quorum ne nomen quidem audire poterant, quin statim furore excandescerent, atque in manifestæ improbitatis voces erumperent. Quis eloquentior Cicero-ne haberi potest? Quis Virgilio admirabilior? Quis grandior Livio, ut de alijs ætatis aureæ scriptoribus taceam. Non defuit tamen olim Asinius Pollio, qui, cum sibi solus Romanè loqui ac scribere videretur, divinum Ciceronis stylum contemptui ducebat, & in commendatissimo Virgilio carmine Mantuanitatem quãdam animadvertere se profitebatur, uti in eximiis Livii annalibus Patavinitatem, quasi odore tantum, deprehendi quoque ab ingenio suo effutiebatur. Vetera tamen fortasse nimium hæc,
nec

nec omnibus placitura opinor, cum recentia non defint rabidioris etiam iudicii exempla. Unus itaque pro cunctis Franciscus Robortellus Utinensis testis fit, qui Desiderium Erasmi imperitiæ imperitissimæ accusat, Vincentium Maddium vocat hominem vanum mendacemque, Andream Alciatum, furem expilatoremque; suorum scriptorum, Paulum Manutiū, Bibliopolam hominemque imperitum, Marcum Antonium Muretum, Ludimagistrum, Henricum Stephanum, impostorem, aliosque plures literatissimos viros paribus opprimere contumeliis non erubescit.

Sed ut ad rem propius accedam, quam coactus ab amico nostro *libelli auctore* ingressus sum, Franciscus Guicciardinus inclytus Florentiæ civis in elaborandis suorum temporum historiis adeò mirabiliter eminuit, ut Henricus Spondanus Apamiensis Episcopus in annalibus Ecclesiasticis ad annum 1534. pro simplici nudaque rerum æquitate testatus sit: *Guicciardinus excellentissimus scriptor, & paucissimis antiquorum Historicorum, recentium nemini gravitate sermonis, sententiarum pondere, ratiocinationum circumspeditione postponendus, plerisque eximiis anteponendus.* Nihilominus Claudius Verderius in Auctorum censione his tanti viri nomen acerrime

mè verbis criminatur : *Ex Italis superest Guicciardinus, qui (relinquo quod in quamplurimis Historici partes ignoravit) tam frigide, in vitusque Gallorum victorias, & gloriam narrat &c. Dum videt Carolo octavo totam Italiam ab alpibus ad Neapolim nemine prorsus obfistente occupanti, victoriam absque suspicione falsi adimi non posse, in Gallorum quorundam militum internecone paucorumque, qua sine victoria obtineri non potuit, totus est, magnam eam appellans stragem : Carolo tamen agri dominium superstitisse diffiteri non ausus est. Sed quæ de victoribus strages fieri potuit? Si de suis sermonem instituit, eis semper plus meriti attribuit, & regionis laudes magis, quam sua gentis res gestas persequitur, unde maxima laus ducenda est.* - Excelluit etiam Paulus Jovius Novocomensis, Nuceriæ Episcopus, in rerum gestarum memoriis digerendis, cujus licet fides non æque rata omnium calculis habeatur, spectanda tamen ejus latinæ linguæ nobilitas ita unicuique admirationi est, ut Alciatus Tacito quoque præferendum hac in parte Jovium crediderit, & Leo X. Pontifex maximus palam, astantibus sibi plurimis tum Cardinalibus, tum Principum Legatis professus sit se nihil penitus Jovii scriptis, post Livium, elegantius unquam & copiosius pervolutasse, ut in Hist. Patr. lib. 2. pag. 232. Benedictus Jovius luculenter enarrat.

rat. Roland. Maref. tamen epist. lib. i. epist. i. invito tanti Pontificis, & Alciati, atque aliorū sexcentum applausu exclamat: *Paulus Jovius mihi nequaquam ea existimatione, quam vulgò habet, dignus esse videtur. Quantum enim sentio, non bonus est Historiæ scriptor, nec iudicio satis valet: qui si vernaculè scripsisset, nullo in numero haberetur. Latinus enim sermo quasi fucus quidam labes illius multas contegit: qui prima specie elegans videtur, nambellè sonat, & quibusdam imponit, mihi non item. Vix enim latinus est, certè minimè purus, totusque idiotismis scatet; nihil ferè propriè affert, sed plerumque periphrasticos loquitur, nec pene ulla vox est sine epitheto. Supereminuit quoque in historicarū rerum, antiquarumque maximè Romanæ Gentis cognitione Carolus Sigonius Mutinensis, adeò ut Io. Matthæus Toscanus, Mediolanensis eques, in Peplo Italiæ num. 183. scriptum reliquerit: *Totius antiquitatis peritiorem nec nostra sæcula, nec priora tulisse, si affirmem, facile meis probaturum sententiam nostram confido, ad quorum manus latina ejus monimenta pervenerint, ut Fasti, & de antiquo jure Romanorum, & de veteribus provinciis. Contra tamen Antonius Bendi- nellus Lucensis in Africani Minoris vitæ libro innumeros prope errores colligit, in quos per summam ignorantiam prolapsus esse Sigoniū**

contendit, deinde ex pseudocritico Robortello hæc virulenta nimis ac rusticana in egregium virum illum transcribit: *Vis o doctissime literator, ut edam insulsam illam tuam versionem Orationis Demosthenis in Philippum, quæ Mutinæ impressa est, & errata tam multa, quæ Bendinellius Lucensis vir eruditissimus, & optimus collegit, & in Dialogi formam redegit multo sanè meliorem, quam tu in illo tuo insulso libello præscripsisti: certè tibi mos a me gerendus est, transmittam ad impressores, ut quamprimum ab omnibus legi possint. Meministi insulse, ut te coegit Bendinellius, cum suum libellum edidisset, quo Scipionis vita continetur ex antiquis auctoribus collecta, turpiter tacere: & cum illius scripta suppillas, uti soles semper, iudicio multorum damnatus, non erubuisti quidem, nam erubescere nunquam didicisti, sed ingemisti, & frontem percussisti, quod tibi rethorica non profuisset ulla. Quis autem, nisi vel cerebro miserrimè laboret, vel odio plusquam vatinianno in eosdem iniquissimè nimis jam acceptos scriptores exardeat, huiusmodi iudicia aliquo habere in pretio aut loco audebit, cum ab iratis animis, & luridis, hostilibusque, atque insanis erumpant, ut ipsa scribendi forma satis superq; vel ipsis insipientibus ostendit, licet apertæ irarum causæ eis non sint, nec esse possint, cum in summa rerum omnium ignoratione versentur.*

Quare

Quare animi tantum gratia, & solius eruditionis ergo, convicia illa apud scriptores percurrenda sunt, non ut in vulgus malignè effundantur ad famam literatissimorum hominum conspurcandam, proinde quasi cunctorum assensu digna, cum a nemine prorsus levissimi quoque iudicii vel teruntii fiant.

Hostilem etiam animum induit adversus Corium Hieronymus Vida, non quod mali aliquid in Cremonensium nomen machinatus unquam sit honestissimus ille eques, vel quod ipsos in annalibus nostris alicujus, licet minimæ, contumeliæ nota affecerit, sed tantum quod posteriorum memoriæ, pro officio suo, nullius futuræ litis præfagus, tradidit principem post Mediolanenses Legatos Ticinensibus locum fuisse in celeberrimo Joannis Galeatii funere deducendo. Quamobrem in Corii stylum rudem & impolitum Cremonensis Declamator ferali percitus iracundia se totum convertit, quod abs re mihi adeò videtur, ut nihil alienius, nec cogitatione quidem; effingi possit. Nam, cum primi omnium Historiam in vulgus emanare jusserint poetæ, rudi etiam incultoque carmine Ennius res Romanorum decem & octo libris complexus est, qui & annales inscribuntur, nec tamen ullus ab urbe condita in Ennium hac super

per re diras & maledicta projecit, dum, ut optimè S. Augustinus lib. 4. de Doctr. Christ. cap. 21. monet: *Bonorum ingeniorum insignis indoles est in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire, quod volumus, non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest; quando nihil quarimus, nisi patere, quod clausum est?* Unde etiam epist. 116. t. 2. ad Cosentium scribens æquissimè ait: *Si quid hic inconditè, atque incultè dictum legeris, vel sitotum ita esse prospexeris, doctrinæ da operam, calamo da veniam.* Jure igitur in quosdam ventosi ingenii homines, qui Nicolaum de Lyra ob verborum simplicitatem audacter nimis arguebant, exclamat Trithemius in Tract. de Illuf. Script. Eccl. *Sunt qui eum ob eloquii simplicitatem aestiment contemnendum, qui mihi videntur & vani & imperiti.* Nec aliter sensit Baleus quoque, dum in Lib. de Script. Britan. apertè palamque edixit: *De verborum simplicitate non est quod conqueritentur homines, cum a vocabulis aestimanda non sit æterni Patris veritas.* Et sanè nostratum scriptorum nullus Corium ob Etruscæ linguæ peritiam, & Liviani styli elegantiam laudibus exornavit, sed propter summam in scribendis rebus diligentiam ac fidem, qua tantum parte, cum cætera rudis sit, ab omnibus etiam bene audit inclytus S. Ambrosii

Vitæ scriptor Paulinus, quem semichristianus, vel arianissimo potius, ut aliis placet, laborans Erasmus Fabulinum vocat pro perditorum hominum, & alpestrium, ac montanorum consuetudine, qui causam tandem vicisse putant, si ludere in alieno nomine ipsis contingit. A qua tamen putida ineptia cavere sibi maximè Erasmus debebat, ne Thomæ Stapletono ansam daret ipsū vocandi *murem errantem*, & epigrammatistæ cuidam his jocandi versiculis. (ME? *Cur Monachos fratres & claustra relinquis ERAS- Non misera factum hoc ambitione caret.*

Namq; latens illic velut in scrobe, vilis ERAS MUS, In lucem, ut videas, ut videare, salis.

Nec optime, qua inter historicos meritò gaudet Corius, famæ obesse potest commentum illud poetarum, quod de adventu Veneris in amplissimas Italiæ regiones attingit. Nam Livius quoque refert boves locutos, infantes semestres triumphum clamasse, & alia his similia: nihilominus Romanæ Pater historiæ ubiq; gentium adhuc habetur, nec licet sciolo cuique idcirco, quotiescunque velit, mendacem ac dubiæ fidei scriptorem Livium criminari, præsertim cum hæc, quæ superstitiosè refert, prodigia in Ethnico laudem potius mereantur, ut probat Gerardus Joannes Vossius lib. pri. cap. 19. de

de Hist. Lat. Ab imperitis etiam Sophistis acriter notatus fuit Synesius Ptolemaidis Episcopus, quod passim scripta sua pluribus e poetarum fonte exhaustis fædè conspergeret. At hoc ipse crimen elegantissimè diluit in libro, quem inscripsit *Dionem*, ad Hypatiam magistram suam, Theonis celeberrimi Mathematici filiam misso, rationem ipsi reddens suscepti operis epist. 153. Sozomenus pariter vulgatam argonautarum fabulam refert, qui navem argo suis per aliquot stadia humeris transportarunt. Nihilominus figmenti hujus scriptor a Gelasio Romano Pontifice, ut testatur Baronius, non modò rejectus non fuit, sed majoris etiam fidei habitus, quam Eusebius ipse Cæsariensis, ejusque historia longe gravioris ponderis apud eruditissimum Photium credita est, quam illa Socratis Scholastici patria Byzantini: denique in Florentino Concilio, cui interfuit Palæologus Imperator, testimonium Sozomeni non usurpatum solummodo fuit, verum etiam probatum ut Melchior Cano vir incomparabilis asseverat. Corius quoque Hist. Mediol. pag. 2. scribit: *Claudio ingenioso & erudito Poeta vuole che Venere abbandonata Cipro per il mare leone venesse a Genua ale noze de Honorio: & inde per lo apenino descendesse ne li campi de questa citeriore Gallia, dove*

dove venendo a la cita edificata da Galli secondo Livio: al quale piu presto fede: li habitanti sigloriavano havere la pelle de la lanigera porcha. His autem verbis quis elaboratissimum Corii opus, quasi Cæcilii Apocalypsim, aut Merlini fatidica, ex historiarum albo delendum illico judicare audebit? Quis dubiè fidei scriptorem passim eum, ac pro cujusque arbitrio appellari posse contendet? Quis de mendacio, hoc est a veritate aberrantes, ubicunque velit, amplissimos tanti equitis labores sibi criminari licere effinget? Si hac profectò lance expendenda sunt benemeritorum de literis Veterum, ac perillustrium virorum scripta, actum procul dubio de omnibus est, cum nemo prorsus inter prima quoque scientiarum capita indicari possit, qui se hominem esse, haud Deum, nonnullis aliquando erroribus non comprobarit. Ceterum immane quantum toto cælo aberret Hieronymus Vida pro certo habens in villa parum ab agro Papiensi disita scriptos fuisse Corii annales, cum eos in Niguardæ oppido exaratos, quod Novocomum versus secundo circiter a Mediolano lapide distat, illi etiam apprimè sciant, qui ad nos ex Vallis Tellinæ tabernaculis frequentes venire solent, ut se minuta mercedula nobis locent ad deferenda onera omnibus expositi.

Nec

Nec ulli quidem merito dolere licet cum Vida, si historicus noster latino idiomate res patrias non ediderit, præsertim cum ab ornatissimo equite Josepho Cusano in præf. ad Hist. Corii monitus jam fuerit lectorum quisq; his verbis: *Nec ei vitio dandum censeo, quod vernacula lingua, & sermone, quo vulgo utimur, historiam texuerit. Non enim qua quisque lingua scripserit, sed an historiarum præscripta servaverit intuemendum est.* Arguebatur olim etiam divinus vates Ludovicus Ariostus ab immortalis memoriæ viro Cardinali Bembo, quod latius sermonē pangendis versibus operam suam non daret, missam ad alios faciens Italicam linguam, quibus admiranda Virgilii phrasis in promptu adeò non esset: at ille constanti animo semper amicissimi Purpurati monitis respondebat, se malle primum inter Italos scriptores esse, quam secundum inter Latinos. Hac planè in opinione Corius etiam vixisse aliquibus videtur ex sepulcrali inscriptione, quam Agneti Fagnanæ nobilissimæ conjugis suæ posuit anno 1500. Niguardè in Templo S. Martini. Primus enim omnium ipse vernacula lingua Civitatis nostræ monumenta grandi volumine amplexus est, quæ alii latinè solū, antiquos Romanorū scriptores subsecuti, literis consignarant. Inscriptio autem est

D.

M.

Agneti Fagnanæ conjugii Amantissimæ

Quæ nata Ann. XXXIII.

Secum Ann. XVII. Men. II. Di. XXVI. Vixit

Bernardinus Corius M. F. Mediolan.

Ædilis Minor

Qui Patriæ suæ Historiam edidit

Auspiciis Ludovici M. Sf. Insubriæ Princip. VII

P. An. D. MCCCC.

Quam Romæ Secundus.

Alii tamen postrema hæc epitaphii verba aliter interpretantur, nec ipsis quicquam adversor, cum in huiusmodi rebus liceat omnibus sentire, quod velint,

Ut autem ad rem nostram redeamus: potuit siquidem octogenarius Cremonensium Declamator Historicum nostrum injuriis afficere, de styli inelegantia criminari, memoratam Veneris fabulam ipsi exprobrare, atque nobilissimo ejus cognomini ludos facere: at mendacii reum fuisse, erroris scilicet aut oscitationis in describendo maximi Ducis Joannis Galeatii funere, locisque indicandis, quos subiectarum Legati Urbium in honorario funebris ejus pompæ comitatu habuerunt, ostendere medius fidius non potuit: enitentibus præsertim scientissimis Papiensibus, qui, ut videre est in Orat. pri. apud Saler-

Salernum, ex monumentis Corio longè antiquioribus nullum dubitationi penitus locum esse monstrabant iis super, quæ tam accuratus scriptor de Joannis Galeatii exequiis typico prælo commendarat; adeò ut ne si propriis quidem oculis funus illud usurpasset, securiori calamo aliorum oculis subiicere potuisset. Anne igitur de Corii fidelitate ob hoc tantummodo actum esse debet, quod is a longevo iratoque sene mortuus conviciis laceratus est, & ex tumulo, prope dixerim, erutus, ne manes ejus cõquiescerent, quia diligenter ea & adamussim enarravit, quæ nulla ratione silentio præterire fas erat? Verum nonne Busbequium mortuum nec responsurum invasit quoque Parasitorum Princeps Gargilius Mamurra, qui publicè græcas literas profitebatur, quas legere nondum didicerat, ut in ejus vita Egydius Menagius sub Marci Licinii persona disertissimè tradit? Nonne etiam in omnium vel feminarum vel puerorum manibus est adversus præstantissimos quosque ac doctissimos viros dictèria evomere, cum millies quoque sacrilegis stygiisque vocibus suprema æterni Numinis Majestas impetatur? Anne Corius ex eorum ordine deiciendus, qui fidem facere possunt, quod a Vida scurriliter sanè nimis vocatus est Coriarius? Verum

rum

rum nonne & Sanctissimus Pontifex Paulus tertius ex Regia Farnesiorum Familia a petulantissimo Luthero appellatus est Frenesius? Nonne Philippus Cluverius, quod Asinium Pollionem eundem esse credidit ac Asinium Quadratum, dictus est ab Isaacio Pontano velut asinus in Asinia Gente locum promereri? Nonne Jacobus Gronovius, exorta quadam super Livii notis contentione, a Raphaele Fabretto nuncupatus est Grunovius? Anne idcirco de præstantissimis hisce viris reclamatum est, & velut humani generis ludibria habendi sunt, nec testes amplius adhiberi possunt, ubi etiam ratio ferat? Ast quam ludificabilia & ego, ac Bacchanalibus digna hoc in genere reponere facillimè possem, si ludere (quod Deus avertat) præsertim vellem in cognomine, quo libelli auctor distinctus est a natura, ne sibi, prope dicerem, in alieno insultando placere nimium ac blandiri auderet. Profectò haud cederem ipsi, licet octogenarius non sim, Cremonensium Declamatori, qui tamen, ut agebam, injuriis, quantiscunque voluit, historicum nostrum obruere potuit, mendacem verò, hoc est a veritate aberrantem, fuisse in re, de qua penes amplissimum Senatam quæstio erat, nulla unquam potuit via, etsi nullam prorsus

intentatam reliquerit. Immo cognita apertissimè veritate, quæ luce clarior undique circum apparebat, finxit se adeò delassatum, & ad stomachum usque commotum rudi illo scribendi genere, ut ad locum Corii indicatum ne pervenire quidem potuerit. Ita enim exclamat: *Non potui fateor durare, quousque ad locum pervenirem.* Legant quibus est ferreus stomachus, qui ve hoc genere eloquentiæ delectantur. Nihilominus quò veram magis, & omnem extra hæsitandi moram, Joannis Galeatii funeris narrationem Vida agnoscebat, eò adhuc magis in Coriū invehebatur, concitabatur, personabat, furebat, debacchabatur. Propter justitiam igitur persecutiones passus est honestissimus Mediolanensium annalium Parens, & injurias, diras, ac maledicta pro veritate mortuus tulit, quam vivens adeò præ ceteris semper dilexit, ut nulla in ejus libris suspicio gratiæ sit, nulla simultatis, nihil studio dictum, nihil suppressum metu, & eorundem Sfortiadum Principum mores ea omnino libertate scripserit, qua ipsi vivere non erubuerunt. Sed quid etiam pro veritate celeberrimus ille Aragoniæ Historicus Hieronymus Surita non pertulit, tunc cum apud supremum Hispaniarum Consilium accusatus est detecta suis in libris ab ipso Regum quoque vitia,

tia, & foli, ac nationis fuisse? Quid pro veritate quoque non exantlavit Hubertus Folietæ, cum suis ejectus in exilium a civibus fuit, quod Patriæ vulnera ac remedia liberius patefacere scriptis suis non dubitavit? Nemo tamen huc usque, etsi de mentis sanitate disiectus, Folietæ unquam exilium objecit ad fidem ejus libris auctoritatemque perditè minuendam. Nemo, iuratus licet inimicus, sapientissimo Suritæ exprobravit quæstiones adversus ipsum in judicio habitas, ut summam ejus Operum existimationem apud homines labefactaret. Nemo etiam, si unum *libelli auctorem* excipias, convicia, quæ iratus Albæ Ligurum Episcopus evomuit, Bernardino Corio obiectare ausus est, ut mendacem aliquando ac dubiæ fidei scriptorem habitum fuisse demonstraret. Immo Hippolitus Estius, Cardinalis Ferrariensis in familiarium suorum numerum exulem Folietam recepit, & omnibus ad extremum usque vitæ diem commodis amantissimè fovit. Suritam etiam Joannes Pæz de Castro, & Ambrosius Morales editis apologiis validissimè illicò ab hostium manibus, omniumque, apud posteros, calumniarum periculo vindicarunt. Corius verò noster non ab uno aut altero in pristinam sui famam gloriosissimè restitutus est, sed ab urbe

tota Ticinensi, quæ in Julium Salernum juvenem annorum viginti sex, civium suorum omnium studia collegit, ut unus pro cunctis, quanta vocis contentione posset, eloqueretur, & ab Hieronymo Vida læsum pro veritate, odii non semel ac injuriarum matre, præstantissimi Corii nomen assereret, qui cunctis Papiensibus tam feliciter stetit, ut lite nunquam concidere possent. Nec mirum alicui esse debet hisce viris, quorum volumina, invita perditorum omnium rabie, adeò terrarum orbis nunc suspicit, Mæcenates & Patronos haud quaquam defuisse. Injuriam etenim, ac infortunia, qualiacumque sint, in quæ non semel lapsos magni nominis scriptores legimus, quod in exarandis historiis a veritate minime discedere voluerunt, ad commiserationem vel thraces ipsos adducunt, & qui de literarum studiis aliquid judicare possunt, ultrò libentique animo adversus eorum hostes in arenam descendunt. Unde quo mihi in loco habendus sit novus hic homo *libelli auctor* non satis video, cum in dicteriis adversus Corium sedè nimium prolatis totus exultet, & responsionem ad ea tandem aliquando a nobis petat, cum jam abundè responsa dederint Papienses, nec intelligere vult, aut potest non alio sanè scelere indignissimè a Vida acceptum fuisse

fuisse Historicum nostrum, quam quod, veracissimus pro more suo, in Joannis Galeatii exequiis describendis non erravit.

De uno tamen Hieronymo Vida conqueri forsitan minimè licet, nec piacula omnia in eum solummodo coniiicere fas est, si totus præsertim spectetur libellus, quo se tuendæ Cremonensium suorum causæ adversus Ticinenses vehementissimè dedit. Tribus enim ejus in actionibus duo nobis enucleatè consideranda ac sejungenda omnino sunt: Rationes scilicet, & declamatoria dicendi forma. Hæc tota, mehercle, quanta est, nemini, cui sanum sinciput sit, in ullo pretio habenda; immò potius maximè viis omnibus execranda, ut jam ego in dissertatione prima semel iterumque pro re nata exertissimè præstiti. Illæ verò tanti faciendæ sunt, quantum veritatis candor assentitur, & libero præjudicii animo fierent: nec primo statim aspectui, quem præferunt, acquiescendum, sed intus seriò inspiciendæ, ne chameleontem, ut anonymus quidam peripateticæ Philosophiæ cultor, pro camelo egregiè accipiamus. Rationum autem saltem omnium, judicio meo, auctor non est Episcopus Vida, sed dispositionis siquidem, ac styli, & elocutionis, quibus indutæ se se oculis nostris videndas exhibent in li-

bello Cremonæ prius impresso anno 1550. postea Parisiis etiam, Jacobi Antonii Bevilaquæ opera, anno 1562. Etenim cum plurimæ, ut vocant, allegationes ea in causa longo annorū spatio a viris jurisperitissimis habitæ fuissent, placuit tandem Cremonensi Urbi, inter alia, ejusmodi quoque scripta omnia ad Hieronymum Vidam civem suum Albam transmitti, ut in elegantem aliquam & copiosam orationem pro ingenii sui viribus ea redigere conaretur, quæ typis postea sumptu publico mandata Excellentissimo Mediolanensi Senatui exhiberi, jugique posterorum memoriæ consecrari posset. Quod modò gratis a me dici nemo quidem suspicetur, cum facile cuique sit Cremonensium Archivum invisere, atq; in eo librum consulere *Provisionum* (ita enim inscribitur) anni 1549. fol. 65. in quo spectatissimæ illius Urbis decretum, & literæ ad Vidam datæ adhuc leguntur in hæc verba.

In Congregatione diei Martis 21. Maii 1549. habita per Nobiles DD. Deputatos Regimini Civitatis Cremonæ inter alia sic fuit ordinatum.

DEmum exposuit D. Bartholomeus Oxius qualiter in lite, seu controversia occasione præcedentis

tie

tia vertente inter Cremonenses, & Papienses perquam plures literatos hujus Civitatis facta fuerunt diversae scripturae, & allegata jura in honorem, & gloriam, hujus civitatis contra dictos Papienses, quae collecta fuerunt, ut transmittantur ad Reverendiss. Ep. Albensem, cum quo de hoc factum fuit verbum nomine istius Magnif. Communitatis, ut ea reducat in Orationem elegantem in defensionem Patriae, qui obtulit libentissimè elaborare pro Patria, in nulloque deficere juxta vires ingenii sui, quae Oratio postquam facta fuerit impressioni danda, ut cunctis innotescat, & super hoc dandas esse literas praefato Reverendiss. Ep. cum ipsis scripturis.

Ideo praefati Magnifici DD. Deputati ordinaverunt, & ordinant dictas omnes scripturas transmittendas esse praefato Reverendiss. Ep. Albensi cum literis Magnif. Communitatis ejus Reverendiss. Dominationem rogando ut dignetur, & velit facere, & componere, seu illas reducere in aliquam Orationem, elegantem addendo, & diminuendo, mutando, & corrigendo, pro ut sibi melius videbitur, & placuerit pro gloria, & honore hujus Civitatis, & postquam ipse illam Orationem composuerit, ordinaverunt ut supra, quod imprimi debeat ad aeternam rei memoriam, & ut omnibus clarius jura, honos, & gloria civium Cremonensium elucescant, & cognoscantur, partito posito, & obtento per omnes &c.

Reverendissimo Monsignor .

PEr la controversia tra la Città nostra, & Pavia de la precedentia sapendo quanto la S. V. Reverendiss. ha a petto l'honor della commune Patria, mandiamo con questa nostra per Messo a posta diverse scritte, & primamente le ragioni dedutte in nome nostro nanti l' Eccellentiss. Senato di Milano, poi le ragioni de Pavesi, finalmente diverse cose raccolte per alcuni in favor nostro, onde preghiamo sommamente V. S. Reverendiss., che si voglia degnare di veder il tutto, e ridurlo come gli parerà in una elegante orazione in difesa dell'honore della Patria, la qual poi intendemmo far imprimere, & esibirne copia a ciascuno di quello Senato, il quale pare che voglia decidere questa causa quanto più presto, ne voremmo mancar dal canto nostro all'honor publico, & la maggior confidenza, che habbiamo in V. R. S., che in ciò esponderà tutte le forze, & ingegno suo, & oltre gli altri oblighi la Patria principalmente haverà questo a V. R. S., alla quale bacciamo con debita riverenza la mano .
Da Cremona alli 30. Maggio 1549.

Obligatissimi Servitori

Li Presidenti al governo di Cremona .

Hæc atque alia refert Franciscus Arifius vir eruditione perrara conspicuus tom. 2. Crem.

Lit.

Lit. quæ digna omninò videri, ne eorum temporum acta divinando tempus ridiculè contemneretur. Quotquot igitur rationes & argumenta pro Cremonensibus plurimorum spatium annorum emissa in lucem fuerunt a viris maximè jurisperitis; quotquot etiam in adversarios, aliosque adversariis faventes asperè a quibusdam dicta sunt, ea tribus in Declamationibus pro facundia suæ placito alligavit Episcopus Vida, qui idcirco dispositionis potius ac verborum, quam rerum auctor dicendus est: nec in errorum omnium culpam vocandus, quos omnes profectò ipse, adversus præsertim historiarum fidem; unde immane quantum exclamet Saccus, non perpetravit, sed bona fide ex aliorum scriptis ad se missis desumpsit. Nonnulla tamen proprio Marte addidisse haudquaquam inficior; singula verò jurgiis, dictariis, ac contumeliis fusè lateque ultra metas omnes auxisse clarius, quam quod scribendo sim, & uberius inspicitur: adeò ut rationes quodammodò ipsæ, quæ antea ad Senatam delatæ benignis exceptæ auribus fuerant, & ubique gentium commendatæ, sub Vidæ calamo, perinde ac si rationes esse desissent, ad stomachum, ad querelas, ad furorem nonnullos quoque, nimio tamen furoris æstu percitos, commoverunt. Quamobrem

brem sana mente ac prudentia in Declamationibus iis evolvendis opus est, ne maledicta argumentorum loco habeantur, ut placuit amico nostro, & ratio inter contumelias reiiciatur, ut ab eodem quamprimum etiam fiet, tametsi Isa-jæ cap. 5. num. 20. æterna clamitet sapientia Dei: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

Ast si *libelli auctor* digladiari mecum fortasse velit, ac evincere more suo illarum Declamationum auctorem ex integro Vidam fuisse, nihilque prorsus ex Jurisperitorum allegationibus, aliorumque scriptis eduxisse, in ejus sententiam libentissimè concedo, ne tempore, quo maximè indigeo, de fumo quasi disceptans abuti cogar. Hoc autem unum tantummodo ab ejus, si qua est, humanitate peto, ut seposita paulisper octogenarii illius vatis declamatione, attentè mecum evolvat quid de Corio senserint viri eruditionis laude spectatissimi, & quod caput est in re nostra, plurimum in historiis exercitati. Legat itaque Josephum Cusanum inter ætatis suæ literatos magni nominis equitem, qui in præf. ad ejusdem Corii Historiam scribit: *Cum ornatissimus disertissimusque vir Bernardinus Corius diu multumque in contexen-*
da

da tot seculorum historia evigilaverit, ut nec laboribus pepercerit unquam, nec vigiliis, nec impensis, peragrata fermè Italia, ut quod in albo literis commendaturus esset, perinde atque gestum fuisset poneretur, qua tandem laude a civibus præsertim suis censendus putabitur? & inferius. Sed hac laboris sunt: illa verò solertiæ, Imperatorum, militum, omniumque ordinum munia tam æqua lance metiri, ut nemo in suo genere propria laude fraudetur, rerum pondera momentaque ea fide referre, ut neque ad gratiam supra quicquam, neque propter invidiam infra meritum prolatum videatur, & quod potissimum a scriptoribus expetitur, facta dictis exequasse, ut eum profectò ex rerum gestarum scriptoribus, si non antiquissimis illis, quos divinum ingenium, & supra humanam facultatem facundia extra omnem aleam posuit, at recentioribus certè, qui hoc genere delectati sunt, nemini postponendum censuerim. Legat Paulum Jovium, immortale Novocomensis Urbis ornamentum ac decus, qui fervente celebri jam toties memorata Papiensium & Cremonensium lite, in Elogiis Clarorum Virorum pag. 36. apertissimè scripsit: Huic civi suo (scilicet Corio) plurimum profectò Insubres debebunt, qui ingenio labore intercisam, & planè sepultam gravissimarum rerum memoriam diligenter inquirendo, consueundoque ad singularem utilitatem posteris representavit.

cavit. Fuit enim vir amantissimus Patria, & nunquam factiosus, minutiarum adeò diligens indagator, ut quum historiae studiosis verutilem, & jucundam, afferat voluptatem, nihil morosis & delicatis officiat. Nam in enarrandis rebus, quibus ipse interfuit, fide & diligentia mirus agnoscitur; quando eum in aula splendide versantem, & ex secretioris Archivii copia opportunè adiutum nusquam arcana fefellerunt. Legat Gerardum Joannem Vossium virum eloquentia & eruditione sui seculi facile principem qui lib. 3. cap. 8. de Hist. Lat. fatetur: Bernardinus Corius Mediolanensis cum & patriæ suæ amans & gloria propriæ avidus foret, rudi illa quidem, & impolita dictione, attamen, ut potuit, magno sanè labore Chronica rerum Mediolanensium perscripsit: inque rebus sui temporis bona fide non solum voluit res consignare, sed etiam potuit, ut cui in aula versanti archiva secretiora paterent. Legat Salvatorem Vitalem Sardiniensem Calaritanum, qui in Theatro Triumphali Mediol. Urbis Magnalium testatur: In re literaria confusserunt Bernardinus Corius Mediolanensium rerum vertex, scriptor illustris, præstantissimus, fidelissimus, veracissimus historicus: in cujus Operum excellentia, quæ ipsius memoriam omni fato superstitem reddiderunt, velut in claro, & nitido speculo, Majorum imagines & facinora conspiciuntur &c. Legat Natalem Alexandrum

drum in sacra Facultate Parisiensi Doctorem celeberrimum, qui Hist. Eccl. tom. 8. ait : *Bernardinus Corius Mediolanensis, decimo quinto cadente seculo Chronica Rerum Mediolanensium scribens, de Patria, deque Historia bene meritus est.*

Sed quid alia ex historicorum libris expiscari juvat, si fides, qua religiosissimè semper inscribendo usus est Corius, in ipsis quoque iudiciis & contentioso, ut ajunt, foro non semel, aut bis, aut ter, sed millies, & centies millies a primoribus Insubriæ totius causidicis adhibita fuit, invitis omnibus rabidissimis Hieronymi Vidæ conviciis. Testes hujusce veritatis sunt infinitæ propemodum, quæ apud nos typis impressæ circumferuntur, allegationes, ut vocant Jurisperiti, cum in Feudorum materia, tum in causis Jurispatronatus Clericalium Beneficiorum, aliisque etiam plurimis in rebus, ex quarum omnium numero, ne pedem efferam domo, duas tantummodo innuam, quæ hæc mihi scribenti ad manus fortuito sunt, pro Regio Fisco in lucem emissas anno 1590. ab Insigni causarum Patrono & equite nobilissimo Christophoro Conturbio adversus Excellētissimos Sfortiadas Marchiones Caravagii. In prima etenim legitur : *De anno 1499. die ultima Augusti dictus Dux Ludovicus donavit diversis diversarum bona,*

boni, & in specie donavit dicta bona Villanova Baptistæ Vicecomiti, & bona Cassolii Petro Gallarato, & hoc probatur ex Chronica Bernardini Coyri, in qua in specie fit mentio, quod capta civitate Alexandria per Regem Franciæ Ludovicum, quæ capta fuit die vigesima nona Augusti anni 1499. Dux Ludovicus donavit dicta bona Cassolii Novi Petro Gallarato, & attestatur hoc factum fuisse die ultima Augusti, & quod die prima Septembris Dux Ludovicus recessit a Civitate Mediolani iter agens in partes Germaniæ &c. & advertendum quod Coyrus fuit persona approbata a publico, & quod sit verum mercedem recipiebat a publico pro scribendis pro veritate annalibus, quo casu volunt Doctores, quod iis omnino credendum sit &c. In altera verò hæc, quæ sequuntur, evolvo: Hoc autem in casu non solum offuscatur, sed etiam omnino destruitur non ex contraria præsumptione, sed ex probationibus, quibus manifestè demonstratum fuit, bona prædicta esse desisse in bonis dicti Ducis Ludovici ante ipsius mortem, quod præsertim tradit Coyrus in ejus Chronica apud nos approbatissima, scilicet dicta bona fuisse per illum Ducem quibusdam Gallaratis & Vicecomitibus donata, & nulli dubium esse debet &c. In actis etiam, comparitionibus vulgò dictis, quæ amplissimo Jurisperitorum, Judicum, Equitū, & Comitum Pontificiorum Mediol. Urbis Collegio exhibentur, quoties quis cooptandus

in ipsum est, passim, inter cetera gravia magis & incorrupta nobilitatis testimonia, defertur Bernardini Corii fides, delectisque in hujusmodi causarum inquisitione a Judicibus approbatur, non reiicitur, ut Joannis Petri Crescentii Romano Amphiteatro, aliorumque nonnullorum historiis contingeret, si quis iis forsitan uti vellet. Ne verò gratis omnino differere, & ad vetera tantum ac longinqua nimis *libelli auctorem* semper remittere videar, recentiorum aliqua (non enim omnia possum) Actorum indicabo, quorum pleraque apud te, eruditissime, Sitone, reliqua penes ornatissimum virum & Egregium I. C. Franciscum Putheum de Perego accuratè satis perlegi. Ii ergo, præter sexcentos alios, quos in evincenda Gentis suæ nobilitate fidissimam Corii auctoritatem in actis adhibuisse vidi, toto annuente Collegio, sunt sub annis

1678. Comes Ferdinandus Abdua nunc S.R.E. Cardinalis.

1673. Franciscus Alciatus.

1684. Hieronymus Maria Aliprandus Cæsareus Comes Palatinus, ac Reg. Loc. Ten. hoc anno 1712.

1670. Comes D. Philippus Archintus nunc Regius Senator, & Princeps S. Angeli in Regno Neapolitano.

1657.

1675. Comes Marcus Aresius dein Magistratus Ordinarii Præses.
1698. Joannes Antonius ex Capitaneis de Arfago.
1677. Joseph iterum Mediolanensis Urbis Præfectus, ac Marcus Nazarianæ Basilicæ Præpositus Fratres de Barbavariis.
1663. Ludovicus Barbianus de Belzofio Comes Belzofii, & Confluentiæ Dominus &c.
1696. Joannes Befutius.
1685. Marchio Daniel Biraghus.
1690. Marchio Franciscus Benignus, & Abbas D. Carolus Fratres de Bofsiis Cæsarei Comites Palatini.
1672. Comes Antonius Burrus ex Regio Quæstore Senator.
1612. Cæsar Burrus abnepos ex Fratre quond. Elisabethæ Burræ Matronæ celeberrimæ, ac Genitricis Bernardini Corii historici nostri &c.
1681. Joannes Baptista Caimus.
1696. Joannes Baptista Gaspar Caimus Publicus Moralis Philosophiæ Lector in Canoniana Academia.
1663. Carolus Camillus Carcanus.
1700. Paulus Camillus Carcanus.

1644. Danesius Cafatus Senator & Regens, ac
Regius Visitator in Regno Neapolitano.
1672. Joannes Paulus Cafatus dein Urbis Præ-
fectus.
1704. Aloysius Abbas & Alexander Fratres de
Castillioneis, Cæsarei Comites Palatini.
1671. Alexander a Castro Sancti Petri.
1691. Petrus Antonius Chalchus nunc Regius
Advocatus Fiscalis Generalis.
1663. D. Sigismundus Chalchus nunc Regius
Senator emeritus.
1653. Joannes Jacobus Corius Comes, & ex
sexaginta Mediol. Decurionibus.
1620. Fabricius Cotta ex Confeudd. Cellæ &c.
1709. Lucius Hadrianus Cotta ex Condomi-
nis Cellæ ut sup.
1696. Petrus Cotta Regius Feudatarius Vallis
Cuvix.
1692. Rainerius Cotta ex Condominis Cellæ
&c.
1663. Marchio Æneas Cribellus S. Cæsareæ
Majestatis Camerarius.
1660. Joannes Baptista Cribellus nunc Sere-
nissimi Parmæ ac Plac. Ducis Cōsiliarius.
1682. Alexander Crucejus dein Cremonæ Epif-
copus.
1707. Cæsar de la Cruce.

1658. Abbas Hieronymus Cufanus Reg. Feudatarius Chignoli &c.
1670. Joannes Baptista Cuttica.
1663. Joseph Maria Dugnanus Regius Feudatarius Terrazani, ac Decurio.
1614. Gabriel Ferrerius.
1665. Camillus de Capitaneis de Figino.
1648. Franciscus Gluffianus Advocatus Confist. in Urbe.
1600. Marchio Petrus Paulus Gluffianus.
1653. Oldradus Maria Lampugnanus ex Comitibus Trecati &c.
1669. Comes Alphonfus Litta Sacri Rom. Imperii Consiliarius.
1703. Gaspar Marlianus.
1705. Joseph Marlianus Abbas.
1647. Guidus Antonius Mazenta Marchio, ac Regius Quæstor.
1697. Marchiones D. Gaspar Inspector Generalis Exercituum, ac Rei tormentariæ Status Mediol. & Abbas D. Antonius Maria Serenifs. Electoris Palatini Internuncius Fratres de Meltiis.
1663. Carolus Franciscus Mirabilia.
1682. Joannes Stephanus Mirabilia Cribellus in Palatino Gymnasio Legum Professor.
1662. Carolus Cæsar Morigia dein Urbis Mediol. Præfectus.

1694. Thomas de Nava.
1668. Joannes Baptista Orrigonus Reg. Feudatarius Vedani &c.
1663. Marchio D. Cæsar Paganus inde Regius Senator, & ex LX. Mediol. Decurionibus, ac Sereniss. Electoris Palatini Internuncius.
1668. Marchio Alexander Parravicinus.
1686. Antonius Petrasancta ex Regiis Feudatariis Burgi Canturii.
1676. Firmus Porrus nunc Vicarius Provisionum Mediol.
1676. Comes Antonius Maria Pusterla.
1673. Comes Joseph Pusterla.
1665. Marchio Franciscus Putheobonellus Regius Quæstor Magistr. Extraord.
1688. Lucas Putheus de Perego Eques Cæsareus.
1660. Sebastianus Resta.
1652. Pyrrhus Augustinus de Capitaneis de Scaloè Regius Quæstor ac Comes.
1680. Abbas Bernardinus Scottus nunc S. R. Rotæ Auditor, & Almæ Urbis Governator.
1661. Ludovicus Septala dein Cremonæ Episcopus.
1668. Comites Federicus & Joannes Antonius

Fratres de Siccis.

1650. Comes Hieronymus Simoneta.
 1668. Comes ac Baro D. Christiernus Stampa
 de Leyva.
 1660. Marchio Carolus Hestor Terzaghus.
 1688. Comes Galeatius Maria Varifius de Ro-
 fate.
 1708. Albertus Vicecomes de Aragonia Regius
 Feudatarius Olegii &c.
 1675. Franciscus Vicecomes ex Condominis
 Invorii Inferioris &c.
 1682. Comes Galeatius Vicecomes de Somma,
 postea Præsbyter Oratorii S. Philippi Ne-
 rii Romæ, ubi maxima sanctitatis fama
 obiit anno 1707. die 27. Aprilis,
 1669. Marchio Hercules Vicecomes de Som-
 ma Archiepiscopus Damiatæ.
 1671. D. Joannes Galeatius Vicecomes de Som-
 ma Regius Senator.
 1666. Joannes Maria Vicecomes de Rozano
 Metropol. Mediol. Præpositi.
 1671. Thomas Vicecomes de Crenna ex Feu-
 datariis Crennæ &c.
 1697. Urbanus Vicecomes ex Condominis
 Massini.

Ne tamen ita jejune latissima hac in materia
 procedat dissertatio mea, fusè aliquantulum

non-

nonnulla etiam indicare operæ pretium reor ; & si quis forsitan hæc olim scripta evolvat, proderunt sanè ipsi ad planè dijudicandum, an mēdaciis & dubiæ fidei ignominia notandus sit historicus noster . Anno itaque 1670. in cooptatione Philippi Mariæ Vicecomitis, postea Regii Quæstoris, genesim suam deducentis ab inclyto Mediolani Principe ac Domino Barnaba Vicecomite Tritavi sui avo, & ab Hestore Vicecomite Mediolani Duce constituto, Tritavi sui Patre, unica Bernardini Corii fides his super rebus demonstrandis in iudicium adducta fuit, & a prudentissimo Collegio suffragiis omnibus comprobata in hæc verba: *Ex dicto Illustrissimo D. Bernabove ortus est Magnificus & generosus Miles D. Hestor pater Tritavi, & iste fuit constitutus Dux Mediolani, ut dicit Corius fol. 238. ubi legitur, quod dum Frater Bertus Caccia Episcopus Placentiæ perorabat in Ecclesia majori, ubi erat prædictus Hestor, in detractiōnem demortui Ducis Joannis Mariæ Vicecomitis, nonnulli attulerunt ad prædictum Hestorem claves Civitatis, Vexillum Reipublicæ, & sceptrum, & cum solemnitate fuit constitutus Dux Mediolani.* Sola quoque Historici Corii auctoritas, non fecus ac instrumentorum fides, a sapientissimo Collegio approbata unde quaque fuit anno 1678. in cooptatione Marchionis

nis D. Pyrrhi, nunc Excellentissimi Mediolanensis Provinciæ Supremi Cancellarii, & D. Francisci Regio-Pontificii in Mediolanensi Dominio Æconomi Generalis Fratrum de Vicecomitibus, qui spectatissimam trahunt Familiam suam a prænobili stipite Magnifici D. Leonardi Vicecomitis, geniti ex Sacramoro Vicecomite Filio Barnabæ Mediolani Domini, ac Tritavo eorundem perillustrium Fratrum petentium ut a Collegio cooptarentur. In actis enim habetur: *Facturi igitur nobilitatis experimentum altius quam a Leonardo Sagramori Vicecomitis filio, ac nepote Barnabovis Mediolani Domini (Corius Histor. Patriæ fol. 195. tergo) genus suum non deducunt, cum nota lippis & tonsoribus usque adeò sint antiquiora hujuscæ gentis ornamenta a Patriæ scriptoribus posteritati demandata, nec ulla indigeant narratione, quæ usq; in hanc diem undiq; sunt oculis subiecta fidelibus.* Sed quod mihi primo recensendum loco erat, idem amplissimum Collegium in actis ac testimoniis Nobilitatis Familiæ I. C. Alexandri Corii anno 1660. Bernardini Corii Historici, ejusque Patris Marci fidem ac præclara gesta hisce verbis delata publicè approbavit: *Bernardinus Corius vernaculæ lingue præstantissimus Historicus hujuscæ Provinciæ Annales a veteribus seculis referens summa cum fide*

Et industria sempiternæ hominum memoria tradidit. Marcus Corius, cujus opera post multas legationes Franciscus Maria Sfortia ipse sevientibus Gallis cupiens pristinam constituere benevolentiam cum Adurnio & Fregosio dissentientibus usus fuit, qui id minus feliciter susceptum confecit, pauloque post Gallorum sanguine glorias Dux sibi paravit immortales &c. Is Gubernator Comi fuit, & priores obtinebat partes apud Franciscum Sfortiam, cui virtus & integritas Marci nota erat. Cor. fol. 953. Verum quid ulterius progredior, si nullum fere apud nos probatæ nobilitatis genus occurrit, seu præstantissimi Decuriones spectentur, seu Equites Hierosolymitani, seu nobiles Physici, seu alii cujusque Ordinis ac Religionis, in quo tanquã indubitata passim Corii fides non fuerit plenis calculis, & ubique gentium pro tempore commendata.

Ad Patricias itaque Mediolanensis Civitatis Familias diligenti & intenta animadversione perpendere spectat, an mutæ omnes pati debeant rancida illa, adversus Corium, ac emortua Hieronymi Vidæ dicteria in vulgus hodie revocari, typisque in Urbe nostra dari, quasi fide omnium dignissima, nec ulli amplius dubitationi obnoxia. Scribit enim libelli auctor, ut supra jam vidimus: *Novanefer-*

taffis hæc erant (scilicet mendacem ac dubiæ fidei scriptorem esse Bernardinum Corium) ignota forte te doctioribus Parentibus nostris, Avis, Abavis? & infra exclamat: neque hæc scripta contra Corium prolata ab homine nequam, vel Historicorum, vel temporum ignaro. Sed ab Episcopo doctissimo, eruditissimo: uno verbo a Hieronymo Vida. Quæ tamen & quanta Mediolanensis Urbis Magnalium pars, quantaque insigniorum apud nos Gentium gloria ad nihilum recidet, si mendax ancipitisque fidei historicus censendus est Corius, ut in Poetæ Vidæ tutela & præsidio latens, quasi e sacrario, exclamat scientissimus libelli auctor. Quam turpiter hinc millies errasse nobilium Physicorum Collegium fatendum est, quod in plurimorum cooptatione præ oculis haud unquam habuit nutantem Corii famam, ut eam merito, tanquam mendacem, ex documentorum numero, quæ nobilitatis testimoniū perhibere possunt, reiiceret. Quam sedè etiam Sapientissimum Jurisperitorum Mediolanense Collegium errasse dicendum est, cum ignorans, quæ ad amici nostri præscriptum a declamatore Vida omninò perdiscenda erant, suum Bernardini scriptis sæpissimè chirographum appinxit. Quam imprudenter quoque sacram Melitensium Equitum Religionem, aliosque

præ-

præclarissimos Nobilium virorum ordines errasse affirmandum est, cum nunquam Corii fidem ut dubiam, ac mendacem in civium nostrorum cooptatione repulerint. At si forsitan in approbanda historici nostri auctoritate sapientissima tum Physicorum cum Jurisperitorum Collegia, aliorumque præcellentium Ordinum judicia non errarunt, respondeant ipsa quam citissimè libelli auctori, nequam inscitiae notam, & infamiae labem apud terrarum orbem silendo incurrant. Respondeant etiam novo huic historiarum restitutori inclytæ avorum sanguine & gestis Mediolanenses Familiae, ac præsentissimo nobilitatis suæ, vel antiquitatis in dubium revocandæ periculo maturè occurrant, caveantque citò nequid detrimenti, inulta rerum veritate, Respublica patiatur. Ad Regios quoque Ticinensium animos pertinet, quid hac in causa agendum sit, seriò disquirere. Cur enim *libelli auctor* nos hodie laceffit, ut aliquando tandem ad convicia in Corium a Vida projecta responsiones edamus, nisi quod ea, quæ jam satis disertè a Papiensibus responsa sunt, nullo penitus loco habet, ac si tam inclyti cives imprudenter rebus se se perorando immiscere ausi fuissent, quarum scientes ac periti non essent? Defendant igitur ipsi acriter gloriosissimos

mos Majores suos, qui si ingenium & opes pro patriis focus ea in lite devovere, paratissimi etiam mortem subire, deserendi profectò nunc a nepotibus non sunt, immo potius ad extremum usque propugnandi, ut aliqua saltem ex parte maximis eorum satis laboribus, ac meritis fiat.

Interim miseret me non infirmitatis modò, qua *libelli auctor* mentem de more calamo præveniens adversus me scripsit, verum etiam infelicitatis, qua ne fortuito quidem aliquid veri scribere potuit, quasi omnia fingendi animo falsa proferre statuisset. Ait enim misellus Vidē Episcopi declamationes in Urbe nostra propositas coram Principe fuisse, coram quoque Senatu, qua tamen vultus ad furorem compositi asperitate, quo incredibili animorum omnium motu fuerint hinc inde exceptæ, nihil ait, cum dictum illud de lupo *nec jus nec pharmacum* in ipso penitus hæreat. Et sanè nemo apud nos fuit, qui eas statim indignas lectu non judicaret, nemo qui eas in angulum stomachatus non reiiceret, nemo qui eas veluti sordium omnium cloacas non execraretur. Regia verò Ticinensis Urbs tota adeò efferbuit, ut jam syngrapha ad duellum provocatoria Cremonensibus mittere nonnulli molirentur, ceteris ad arma ut-

cunque

cunque in ipsos concurrere & bella gerere placeret . Quam ob rem postea confugit etiam fortissima civitas ad Ducem Ferdinandū Gonzagam Mediolanensis Provinciæ Governatorem, qui extemplo sedatis compositisque pro auctoritate sua paulisper omnium animis, petiit inde ab urbe Cremona, an libellus ille, quo tot circumundique tumultus oborti fuerant, communi consilio exaratus, typisque emissus fuisset? Hæc autem atque alia longè plura non in lunari mundo, nec in somniorum archivis; ubi res suas amicus noster conscribillare frequentissimè solet, reperiuntur, sed apud Juliū Salernum, qui in Oratione secunda MS. pro Papiensibus inquit: *Meministis, opinor, omnes quid actum sit eo tempore, quo Urbs nostra ignominiam sibi hanc non ferendam putans ab Excellentissimo Principe postulavit, ut sibi fortium virorum more, armis adversus hanc injuriam venire liceret. Nam cum Princeps sedandum sibi hunc motum pro sua prudentia desumpsisset, recepissetque se urbis nostræ dignitati consulturum, interrogari populum Cremonensem jussit, an eum librum communi consilio edendum curassent? At illi re diligenter perpensa, quod futurum viderent, ut graviter pro rei indignitate multarentur, tandem aliquando timidi trementesque responderunt, publicè quidem a principio uni ex suis, quem*
doctis-

doctissimum atque optimum virum putarent, hanc provinciam datam, ut urbis suæ laudes, quantum posset, literarum monumentis illustraret, quod verò is impudentius in mædicendo fuerit debacchatus, in eo nullam suam, præterquam negligentiam, culpam esse, qui non emendatum, ac ne lectum quidem librum edicurarunt, quod illius sui Oratoris iudicio probitateque fiderent &c.

Non hisce tamen celeberrima concertatio illa finibus tota conclusa est. Nam Excellentissimus Princeps, & Senatus amplissimus, ut satis justitiæ legibus facerent, & læso aliorum honori pro munere suo consulere, jufferunt Orationes eas publicè manu carnificis concremari & deleri in foro, ubi extremum de reis supplicium sumi laqueo solet, ac sub patibulo ipso, quod ea die ex Principis & Senatus imperio erectum fuit, nequid scilicet deesset, quo ultima infamiæ nota libello illi tam contumelioso inuri posset. Hoc autem equitatis & justitiæ maximum documentum laudes omnium in urbe nostra adeò promeruit, ut earum strepitu adhuc resonet Insubria tota. Nemo tamen magis gavisus hujusmodi spectaculo fuit, quam Ticinensis Populus, in quem tota convitiorum plaustra evomuerat iratissimus Declamator, nullius sanè rei oblitus, quæ æternum ipsi pote-

-rat

rat dedecus importare. Quamobrem præ lætitia vix ipse se capiens Salernus in earum Actionum Auctorem loco supracit. his verbis exclamat: *Itaque dignum tui consilii exitum tulisti, qui eum librum, ex quo civitati tuæ amplificanda dignitatis suæ spem dederas, & a doctis viris reiici, indignumque lectu judicari, & eundem librum Excellentissimi Principis Amplissimique Ordinis decreto ab omni memoria, atque in foro, sub furca, loco nocentum suppliciiis designato, ipse tui funeris spectator, concremari comburique vidisti. Illud mihi vestrum decretum P. cumulum gaudii attulit; Ille, me ignis mihi restituit, ac planè beavit; Illa mihi flamma letissima illuxit; Ille splendor, tamquam, ex tetri funestique monstri rogo excitatus mitigavit dolorem, indignationem sedavit ac sustulit &c.* Hæc olim contra Vidam peracta sunt, & quidem non clam, nec apud Indos, nec apud Inferos, sed in Italia, quodque amplius est in urbe nostra, in infami foro, quod vulgò dicitur *La Vedra*, jubente Principe, jubente Senatu, innumeris undequaque gentibus ad id spectaculi confluentibus. Qua igitur fronte scribit *libelli auctor* memoratis supra dictis in Corium turpiter ejectis Mediolanensem Senatum adversatum nequaquam fuisse, non obstitisse, neuti-quam repugnasse. Grande profectò scelus est

talia

talia vel leviter suspicari de amplissimo atque
 integerrimo perillustrium adeò Virorum Ordine,
 cum Justitiæ leges vel apud barbaros severis-
 simè in famosos libellos animadvertendum
 præscribant. Longè tamen deterius flagitium
 est typis Mediolanensibus emittere, orbique
 toti evulgare apud nos olim fuisse Patres con-
 scriptos adeò sui muneris oblitos, ut maledi-
 ctis, falsisque, & calumniosis contra nobilissi-
 mum civem ac de Patria maximè meritū char-
 tis reluctati non sint. Ultimum verò scelerum
 est e mentita hæc spargere deliramenta, cum li-
 bellum Vidæ utpote famosum igni publicè ex
 Senatus consulto ac ordine demandatum fuisse
 ii nunc quoque sciant, qui ad nos ex Vallis
 Tellinæ tabernaculis, & ex Breunorum tugu-
 riis frequentes venire solent, ut se minuta mer-
 cedula nobis locent ad deferenda onera omni-
 bus expositi, quique etiam sub hyemis adventu
 maximè, ex eadem Tellina Valle ad verrenda
 nostrarum domuum fumaria descendunt. At
 si *libelli auctor*, qui in foro vivit, ea usque igno-
 rat, quæ tanto strepitu in foro acta sunt, re-
 gnante invictissima Austriadum Domo, discat
 hinc orbis, quæ fides ipsi adhibenda, ubi de
 Carolingiæ stirpis ætate loquatur, ubi Lango-
 bar dorum tempora scribendo evolvat, ubi se
 Got-

Gotthici Regni gestis immisceat.

Ceterum rideo infantiam hominis, qui exsibillando facile artificio Hieronymum Vidam in historicarum rerum cognitione, quibus nunquam operam dedit, efferre conatur, ut Bernardinum Corium deiiciat, ejusque famam exterminet, qui totus ad obitum usque in historici munere conquievit. Vatem fuisse Vidam, & magni nominis vatem, mihi certè non latet, & pleno ore profiteor: non enim meritis juvenili ac virili ætate laudibus privandus est, etiamsi in Corium summa confectus senectute, ac immodico Patriæ amore abreptus licentissimè nimis declamarit. Hinc scio doctissimum Pontificem Leonem Decimum, viso Christiadis Poemate, quod ejus jussu conficiebat Vida, præ admiratione ac gaudio in hæc carmina erupisse.

Cedite Romani Scriptores, cedite Graij:

Nescio quid majus nascitur Æneide.

Scio etiam in publico Bononiensis Urbis Archigymnasio factam fuisse tanti Vatis opera viventis adhuc legendi facultatem, quo honoris characterè paucissimis datum est frui, cum literatis viris non nisi fera, ut plurimum, & diu post cineres gloria accedat. Scio quoque in tam insignis Poetæ laudem varia diversi modu-

li nummismata circumferri, quorum aliqua ejus effigiem in antica præferunt cum inscriptione: *Hieronimus Vida*; in postica verò parte eminens Pegasus videtur cum lemmate: *Quos amarunt Dij*. Alia denique scio, & libentissimè fateor, quæ omnia abundè satis evincunt, quantum in poetica facultate excelluerit, ut etiam Christiani Virgilii nomine passim insignitus occurrat. At me simul non fugit neminem porrus ad diem hanc ipsum Historiarum cognitione laudibus extulisse: immo potius hujusmodi rerum imperitissimus ostenditur a Bernardo Sacco Patritio Ficinensi, qui in ejus actiones pro Cremonensibus editas acerrimè more suo inuchitur, ut jam alias innui. Quid ergo exclamat libelli auctor: *Neque hæc scripta contra Corium prolata ab homine nequam, vel Historicorum vel temporum ignaro. Sed ab Episcopo doctissimo, eruditissimo: uno verbo a Hieronymo Vida*. Putabat olim Bipliopola M. Annæum Lucanum, quia Pharsaliam versu scriptam cernebat, in Poetarum numero locum habere, ex quo contra plurimi eum deiiciebant, cum historiam potius composuisse videretur, quam Poema. Unde apud Martialem loquens ipsemet Lucanus inducitur.

Sunt quidam, qui me dicunt, non esse Poetam:

At,

At, qui me vendit, Bipliopola putat.

Contra M. Hieronymus Vida inter melioris notæ Poetas meritò recensetur: nec ei Mediolanensium aliquis debitam hanc gloriam in dubium unquam revocavit, quamvis perhorrendis Corii nomen conviciis obruerit. Humanæ siquidem imbecillitati condonanda sunt multa, ejusque maximè ætati, qua non corporis modò vires, sed etiam mentis deficiunt. Immò laudatum epica in facultate a plurimis nostrorum civium Vidam comperio, quos inter locum habet quoque clarissimus Vates, ac celeberrimus Mathematicus P. Thomas Ceva, qui unus pro decem millibus computandus. At *libelli auctor* Vidam Historiarum laude insuper ornatum putat, quia nonnihil ad annalium memorias pertinens in declamationibus suis attingit: quo tamen præconio ne Arisius quidem eruditorum Cremonæ Princeps Vatem suum affecit, licet nihil ac nihil omninò silentio prætermiserit, quod ad ejus nomen augendū aliqua via, sed recta conducirer. Historicarum verò cognitione rerum imbutum *libelli auctor* Albensem Episcopum solūmodo facit, quantum vix satis est, ut jurgiis adversus historicum nostrum prolatis fidem conciliet, & vera esse demonstret, quæ vera esse vellet, ut Corii famam

tandem convelleret: adeòque vociferatur: *neque hæc scripta contra Corium prolata ab homine nequam, vel Historicorum, vel temporum ignaro. Sed ab Episcopo doctissimo, eruditissimo: uno verbo a Hieronymo Vidæ.* At multo æquius sanè ad infringendam hujus antiquorum censoris fiduciam mihi exclamare licet: neque hæc Hieronymi Vidæ scripta igni publicè damnata ab iniquis Judicibus, vel historicorum, vel temporum, vel legum ignaris: sed a Patribus nobilissimis, eruditissimis, sapientissimis, uno verbo ab Excellentissimo Mediolanensis Provinciæ Senatu, cujus laudes eo prorsus anno, quo flammis traditus Vidæ libellus, attigit Majoragius in lib. de Sen. Rom. cap. 24. his verbis: *Nam longè felicioribus auspiciis hoc tempore, multoque puriori fide, religione, sanctitate, Senatus hic noster Mediolanensis justitiam exercet, æquitatem tuetur, in commune bonum consulit; ita bonitate sua clementiam temperat, ut debita severitatis non obliviscatur: ita prudenter ac sapienter Rempublicam, administrat, ut omnibus summis, mediis, infimis sint omnia grata, quæ facit. Non igitur mirum si hujus ordinis gravitas, constantia, fides, præstantia, in Rep. tuenda cura, atque prudentia omnium mortaliùm fama celebrantur. Nihil enim est tam arduum atque difficile, quod non hic ordo verè sanctissimus atque*

optimus

optimus & consilio regat, & integritate tueatur, & virtute conficiat. Pro ratione autem eorum temporum inter Senatores recensebantur etiam Joannes Angelus Arcimboldus Archiepiscopus Mediolanensis, Joannes Simoneta Laudis Pompejæ Episcopus, Philippus Castillioneus Proto-notarius Apostolicus & Abbas Commendatarius S. Abundii Novocomi, ac Franciscus Cafatus summæ venerationis Præsul, qui omnes Religiosissimi Viri in Medio. Senatu affuerunt, cum ab eodē decretū est actiones illas ignominiosè flammis esse devovendas. Hæc unica ac tota ratio est, qua nunquam cives nostri in refutandis Vidæ dictariis operam & oleum perdere voluerunt. Satis enim superque ipsis responsum arbitrati sunt a carnifice, jubente Senatu Sapientissimo, fatisque cautum Bernardini Corii famæ teterrimo eo spectaculo, post quod nemo quidem jure a nobis responsionem exposcere potest, nisi prius de injusta sententia Senatum criminari audeat. Nec ego sanè unquam contra Vidam insurrexissem, nisi *libelli auctor* natus febriculosa sua eruditione ad res quietas turbandas, excitandosque tumultus novissimè asseruisset tot putidis contumeliis nihil repugnasse Mediolanensem Senatum. At bone Deus! Quomodo iis Senatus non re-

pugnare potuit, si ex officio suo, cui nunquam defuit, repugnare omnino debebat. Agebatur enim de cive præclarissimo, quem vita functum ideò injuriis omnibus tantum obruerat adversarius, quod summè diligens in scribendo veritatem abdere, vel mendacio contaminare noluerat. Agebatur de Viro Jurisperitissimo, ac nobilissimo Urbis nostræ Decurione, qui jussu publico totus congerendis rerum gestarum memoriis infudarat. Agebatur de spectatissimo Annalium Scriptore, cujus tanta, apud æquos rerum æstimatores ac judices, jam erat fama, ut celebris Diamans Marinonus, Senator Cæsareus electus, mortuus anno 1548. in MS. Lib. de Orig. Urb. Mediol. & Nobil. Famil. exaraverit: *Prodiit & Bernardinus Corius vernaculus annalium Urbis nostræ scriptor diligentissimus.* Agebatur denique de Patria ipsa, cujus antiquiora, magisque illustria, ac posterorum admiratione digna ex variis hinc inde tabulariis extracta monumenta primus omnium Corius in lucem ediderat. Insuper quomodo sanctissimus Ordo tot maledictis & opprobriis non repugnare poterat, si cum Gente Coria nonnulli Patrum arctissima conjuncti affinitate erant, qui solo naturæ instinctu reclamare haud parum sanè debebant, ceterosque ad humanitatem aliam

quam

quam permovere, præsertim cum teste Vidæ ferè omnes eum pro Patria elaborantem agnovissent. In vivis etiam tunc erant Bernardini Corii Filii Marcus Antonius & Joannes Franciscus Viri præstantissimi, quos si stipites fuisse credit amicus noster in optimi genitoris injuriis, se captum judicio fateatur oportet, cum non modò vera, sed verisimilia quoque ignoret. Tandem Corios præcipui Mediol. equites cognatione tunc temporis attingebant, quos inter proximiores erant Burri, Piolæ, Platti, Fagnani, Tabernæ, Cruceii, Glusiani, alique, quibus, facillimum est intelligere, quanto dolori fuerint ac offensionis asperrima jurgia illa in honestissimum sibi que cognatum scriptorem prolata. Quomodo itaque Senatus tam putidis insanisque dicteriis non repugnare potuit, si ex officio suo, & tot perillustrum gentium animos sedaturus repugnare omnino debebat? Cur ergo *libelli auctor* exclamat: *Novane fortassis hæc erant* (dubiæ nimirum fidei ac mendacem scriptorem habitum fuisse Corium) *ignota forte te doctioribus Parentibus nostris, Avis, Abavis?* Fateor ingenuè: novum non est de mendacio ancipiti que fide postulatum fuisse Mediol. Historicum. At qui primus hæc in lucem edidit, vidit etiam ejusmo-

di

di scriptum carnificis manu incensum, licet sui seculi Poetarum Princeps esset, licet maxima in dignitate constitutus viveret, licet ingravescenti ætate sua veniam aliquam promereri videretur. At quid *libelli auctori* eveniendum sit, non arduum fortassis est divinare, cum eadem, quæ incensa fuerunt, iterum excitet, veluti oracula Dodoneæ, quibus aperiendum sit caput, fingatque ulterius ab Excellentissimo Senatu nostro approbata, nisi positivè (ut scholasticorum vocibus utar) negativè saltem, non repugnando scilicet, quod quam injuriosum ac grave sit integerrimo Patrum nostrorum Ordini, ipsi judicandum relinquo.

Hæc nunc pro Corio, Sitone eruditissime, scribere optimum duxi: plurima tamen, quæ alioqui silentio prætereunda non erant, reservavi, ut si opus sit, recens in arenam descendam. Ubi enim de Patria, ac de Scriptoribus nostris injustè discerptis agetur, nullus mihi certè finis unquam decertandi erit. Interim habes, quæ pro otio legas, & intermisso literarum studio percurras. Vale. Mediolani die 13. Februarii 1712.

Bergomi apud Rubeum.

3 0112 098531491